

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри українознавства
і мовної підготовки іноземних громадян
Протокол № 1 від 25.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ІСТОРІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань **всі**
Спеціальність **всі**
Освітній рівень **перший (бакалаврський)**
Освітня програма **всі**

Статус дисципліни **вибіркова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Розробник:
к.і.н., доцент

Лариса БАЛИЧЕВА

Завідувач кафедри
українознавства і мовної
підготовки іноземних
громадян

Ольга ЧЕРЕМСЬКА

Харків
2023

ВСТУП

З історичної точки зору підприємницька діяльність – це багатоаспектне явище, яке поєднує історію, теорію та практику підприємництва та сягає своїм корінням у давнину. Навчальна дисципліна «Історія підприємницької діяльності» спрямована на формування у здобувачів вищої освіти цілісної картини історії виникнення й еволюції підприємництва в провідних країнах світу протягом їх історичного розвитку.

Мета курсу – ввести здобувача вищої освіти в коло знань, що складають основу професійної культури економістів й передбачають всебічне студіювання різноманітних економічних процесів і соціальних явищ та їх вплив на підприємницьку діяльність, яка має глибокі корені, що йдуть у минуле. Такі знання минулого допомагають студентам краще зрозуміти сьогоdnішній перебіг подій.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- аналіз та узагальнення генези, історико-культурних чинників і політико-економічних детермінант розвитку підприємництва;
- встановлення історичних закономірностей та національних особливостей еволюції інституту підприємництва;
- дослідження історичної траєкторії становлення в господарському середовищі підприємництва, як базового інституційного комплексу, що є рушієм суспільного розвитку на інноваційній основі;
- розкриття специфічних рис і тенденцій еволюції підприємницького середовища;
- оцінку характеру та ефективності інституційної взаємодії держави та бізнесу на різних етапах господарської еволюції;
- формувати мовну, комунікативну, соціолінгвістичну, дискурсивну, стратегічну, соціальну компетенції.

Предметом вивчення дисципліни є закономірності виникнення, становлення й розвитку підприємницької діяльності у світі.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є історія еволюції конкурентного середовища, приватної власності та підприємництва на території провідних країн світу з найдавніших часів до сьогоdnення.

Предметом історії України є закономірності виникнення й розвитку політичного, економічного, соціального, культурного і духовного життя народу України.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
Використовувати базові знання з підприємництва, торгівлі і біржової діяльності й уміння критичного мислення, аналізу та синтезу в професійних цілях.	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, абстрактно мислити, синтезувати та аналізувати закономірності та давати науковообґрунтовану оцінку етапів розвитку суспільно-історичного процесу
Застосовувати набуті знання для виявлення, постановки та вирішення завдань за різних практичних ситуацій в підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності.	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел та пояснення економічних та соціальних процесів і явищ на основі теоретичних моделей, змістовно інтерпретувати отримані результати.
Демонструвати здатність діяти соціально відповідально на основі етичних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства.	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, працювати автономно та в команді; здатність до міжособистісної взаємодії

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Підприємницька діяльність у традиційних суспільствах

Тема 1. Вступ. Поняття «підприємець», «підприємницька діяльність». Витоки підприємницької ініціативи первісної людини.

1.1. Вступ. Поняття «підприємець», «підприємницька діяльність».

Визначення та сутність поняття «підприємець», «підприємницька діяльність», характеристика передумов здійснення підприємницької діяльності. Періодизація історії підприємницької діяльності.

1.2. Витоки підприємницької ініціативи первісної людини.

Розвиток людини-творця та зародження підприємницької ініціативи в світі й на території сучасної України. Поява престижної економіки. Виникнення обміну. Зародки підприємництва трипільсько-кукутенської спільноти.

Тема 2. Підприємництво періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н. е. – V ст. н.е.).

2.1. Підприємницька ініціатива в добу ранніх цивілізацій давньосхідного типу.

Зародження та розвиток рабовласницького господарства. Формування загальносхідного ринку, поживлення торгівлі, поява єдиної одиниці вартості.

2.2. Підприємництво в добу ранніх цивілізацій західного типу.

Період «осьового часу» як найважливіша віха глобальної системної трансформації всіх сфер життя людини. Поява та розвиток галузевого та територіально-спеціалізованого ремесла в країнах античного світу. Торгівля як основний елемент підприємницької ініціативи.

Тема 3. Генезис підприємницької діяльності суспільств Європейської цивілізації в період Середньовіччя (V – XV ст.).

3.1 Генезис та основні риси феодалної господарської системи. Форми феодалного землеволодіння.

Поглиблення майнової та соціальної диференціації та формування приватної сімейної власності. Основні риси розвитку підприємництва в добу феодалізму. Хрестові походи як прояв підприємництва християнської церкви. Генезис підприємницької діяльності в княжу добу (IX – середина XIV ст.)

3.2. Середньовічне місто. Розвиток ремесла і торгівлі.

Структура та обов'язкові елементи середньовічного міста. Міський ремісник як підприємець. Магдебурзьке право. Формування цехів як корпоративної організації ремісників однієї спеціальності. Форми об'єднання торговців.

Тема 4. Загальна характеристика підприємницької діяльності Східної цивілізації в період Середньовіччя (V – XV ст.).

4.1. Далекосхідні цивілізації середньовіччя. «Піднебесна імперія» («Тян Ся») (III – XIII ст.).

Відмінність середньовічного східної цивілізаційної структури. Економічне життя (аграрні відносини, ремесло, поява мануфактур, торгівля). Розвиток науки і культури. Характерні риси індійської середньовічної цивілізації.

4.2. Підприємницька ініціатива цивілізації кочового світу.

Господарство та торговельна діяльність кочових народів Великого Євразійського Степу в середні віки. Характерні риси розвитку монгольської імперії.

Тема 5. Формування передумов виникнення ринкового господарства (XVI – перша половина XVII ст.).

5.1. Великі географічні відкриття та їх вплив на підприємницьку діяльність.

Економічні передумови Великих географічних відкриттів. Криза левантійської торгівлі та виникнення нових центрів торгівлі. Формування колоніальних імперій. Основні наслідки Великих географічних відкриттів.

5.2. Первісне накопичення капіталу як передумова капіталізму та організація капіталістичного виробництва.

Джерела нагромадження капіталу. Характерні ознаки епохи первісного нагромадження капіталу у країнах європейської цивілізації. Поява мануфактурного виробництва та становлення індустріального суспільства. Стан підприємництва у Литовсько-Польський період (середина XIV ст. – середина XVII ст.).

Тема 6. Розвиток ринкового господарства та підприємництва в період становлення національних держав (друга половина XVII – XVIII ст.).

6.1. Промислова (індустріальна) революція у провідних країнах світу.

Основні фактори становлення індустріального суспільства. Перехід від мануфактури до великого машинного фабрично-заводського виробництва. Винахід парової машини. Створення національних фінансово-кредитних систем.

6.2. Характеристика промислового перевороту у провідних країнах світу.

Англія – «майстерня світу». Головні особливості та наслідки промислового перевороту у різних країнах світу. Політика протекціонізму.

Тема 7. Особливості підприємництва на українських землях (друга половина XVII – XVIII ст.).

7.1. Розвиток підприємництва в добу Б. Хмельницького.

Вплив політичних умов на підприємницьку діяльність. Підприємливість запорозьких козаків. Внутрішня та зовнішня торгівля січовиків.

7.2. Підприємництво в Україні кінця XVII – XVIII ст.

Поширення мануфактурного виробництва, господарська спеціалізація окремих районів. Ярмарки як основна форма торгівлі. Кріпацтво як найбільший гальмівний чинник подальшого розвитку підприємницької ініціативи.

Змістовий модуль 2. Підприємництво в епоху генези капіталізму, становлення індустріального та постіндустріального суспільства.

Тема 8. Індустріальна революція у провідних країнах світу. Особливості підприємництва в кінці XVIII – в першій половині XIX ст.

8.1. Роль демократичної, промислової та освітньої революції у формуванні ринкового господарства

Формування нової ідеології побудови держави на основі демократичних і правових засад та їх вплив на підприємницьку діяльність. Зміна політичної та соціальної системи суспільства внаслідок буржуазно-демократичних революцій. Свобода вибору сфери діяльності, формування господарських зв'язків, право і захист використання власності на ресурси тощо втілюються у принципі вільного

підприємництва. Конкуренція як серцевина ринкової системи господарства. Умови її існування. Перші економічні кризи.

8.2. Суть ринкової господарської системи.

Комерціалізація сільського господарства. Географічна і соціальна мобілізація економічних суб'єктів. Створення та впровадження нових видів транспорту. Особливості становлення ринкових відносин в провідних країнах світу.

Тема 9. Розвиток підприємницької діяльності провідних країн світу в період монополістичної конкуренції в другій половині XIX – на початку XX ст.

9.1. Нові тенденції господарського розвитку держав Європейської цивілізації.

Другий етап індустріальної революції. Загострення конкуренції та поступова концентрація та централізація виробництва і капіталу на великих підприємствах. США – лідер світової економіки. Вплив процесу монополізації на підприємництво.

9.2. Особливості господарської системи провідних країн світу в період монополістичної конкуренції та Першої світової війни.

Індивідуальне приватне підприємництво. Добродійність. Формування світового ринку. Передумови формування світового господарства. Трансформація підприємництва провідних країн світу в роки Першої світової війни.

9.3 Становлення ринкових форм господарства в Україні.

Розвиток товарного виробництва. Процес технічного переоснащення мануфактур. Розвиток дрібного підприємництва з переробки сільськогосподарської продукції. Підприємництво в гірничо-видобувній галузі. Грошова реформа 1895 – 1897 рр. та розвиток кредитно-банківської системи.

Тема 10. Діловий світ між двома світовими війнами.

10.1. Характерні риси підприємництва провідних країн світу в період між двома світовими війнами.

Особливості повоєнного відновлення економіки та підприємництва країн світу у 20-ті рр. Підприємництво періоду Української національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.

10.2. Світова економічна криза 1929 – 1933 рр. та її вплив на підприємницьку діяльність.

Крах фінансової системи, падіння виробництва та підприємницької ініціативи, зростання безробіття. Подолання кризових явищ та трансформація підприємницької діяльності посткризової доби.

Тема 11. Державне підприємництво в період існування СРСР. Відродження приватного підприємництва в другій половині 80-х років XX ст.

11.1. Відродження та розвиток підприємництва в 20 – 30-ті роки.

Крах економічної моделі «Воєнного комунізму» і перехід до «Нової економічної політики». Відновлення приватного підприємництва в промисловості в період нової економічної політики. Повернення до ринкових відносин як засіб реанімації господарства, зруйнованого війною.

11.2. Державне підприємництво УРСР в радянський період та повернення до підприємницької ініціативи в 80-ті роки.

Становлення й етапи розвитку господарської системи радянського типу. «Тіньове» підприємництво в радянський період. Зміни економічної моделі розвитку та застосування ринкових чинників в період «горбачовської перебудови». Відновлення дрібного підприємництва

Тема 12. Розвиток підприємницької діяльності в системі світового господарства під впливом науково-технічної революції (друга половина ХХ ст.)

12.1. Характеристика та специфічні риси підприємництва розвинених країн.

Економічний розвиток провідних національних економік у 50 – 70-х роках ХХ ст. Розвиток міждержавних інтеграційних процесів в умовах третьої науково-технічної революції. Крах колоніальної системи. Формування світової інфраструктури та основні напрями діяльності МВФ. Зростання значення обробної промисловості.

12.2. Глобалізація економічних процесів і формування нової економіки.

Глобальна економіка постіндустріального суспільства та підприємництво. Перерозподіл світових ринків збуту товарів. Проблеми тероризму. Основні тенденції демографічного розвитку наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Тема 13. Підприємницька діяльність в західноєвропейських країнах в умовах формування і розвитку постіндустріального суспільства.

13.1. Вплив інформаційно-технологічної революції останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. на розвиток економіки провідних країн світу.

Становлення економіки постіндустріального суспільства та трансформація підприємництва. Тенденції розвитку світового господарства останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. Проблеми тероризму. Основні тенденції демографічного розвитку наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

13.2. Економічна інтеграція та її вплив на підприємницьку діяльність.

Наука як безпосередня виробнича сила. Розвиток підприємництва в сфері послуг. Інноваційні технології у фінансовій сфері.

Тема 14. Пріоритетні напрями розвитку підприємництва в країнах Азії, Африки та Латинської Америки в сучасних умовах.

14.1. Інтеграційні процеси в країнах Азії та Тихоокеанського регіону.

Регіональні особливості та моделі соціально-економічного розвитку країн Азії та Тихоокеанського регіону. Особливості демографічного розвитку. Підприємництво в азійських «нових індустріальних країнах».

14.2. Особливості підприємницької діяльності в країнах Африки та Латиської Америки.

Протиріччя між розвитком інфраструктури та виробничих потужностей та «сировинною залежністю» країн Африки. Вплив соціальних проблем на економіку та підприємництво. Структурна перебудова економіки та виділення перспективних галузей в латиноамериканських країнах. Модернізація економіки та трансформації підприємницької діяльності.

Тема 15. Розвиток підприємництва в незалежній Україні.

15.1. Відновлення підприємницької діяльності в незалежній Україні.

Стан економіки України на момент проголошення незалежності. Початок реформування національної економіки (1991–1994 рр.). Радикальні економічні перетворення другої половини 90-х років.

15.2. Сучасні тенденції розвитку підприємництва в Україні.

Формування нормативно-правової бази незалежної України як стимул відновлення та розвитку підприємництва. Трансформаційні процеси аграрного сектору. Стабілізація грошового обігу та кредитно-банківської системи. Залучення іноземних інвестицій як механізм підтримки малого та середнього підприємництва. Ринкові трансформації та їх вплив на підприємницьку діяльність.

Перелік практичних (семінарських) занять/завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) занять/завдань

Назва теми та/або завдання	Зміст
Тема 1.	Дебати з теми «Переваги та недоліки осілого способу життя»
Тема 2.	Робота в малих групах. Дискусія з теми «Три лінії еволюції (іригаційна землеробсько-тваринницька, порцеляново-сімейна землеробсько-тваринницька та скотарська), яка найкраща?»
Тема 3.	Обговорення питання «Середньовічне місто – центр ремесла, торгівлі та підприємницької ініціативи». Вправа «Галерея».
Тема 4.	Робота в малих групах й обговорення питання «Особливості «східного феодалізму».
Тема 5.	Дискусія з теми «Вплив Великих географічних відкриттів, Гуманізму та Високого Відродження на становлення капіталістичних відносин в державах Західної Європи».

Тема 6.	«Вплив індустріальної революції на суспільне життя держав Західної Європи XVIII – XIX ст.»(Обговорення питань теми та аналіз візуального джерела)
Тема 7.	Дискусія з теми «Як розвивалося українське підприємництво в першій половині XIX ст.: історія успіхів та прорахунків».
Тема 8.	Дискусія з теми «Чому індустріальна цивілізація породила економічні кризи».
Тема 9.	Дискусія з теми «Який шлях виходу з кризи кращий – німецький чи американський».
Тема 10.	Дискусія з теми «НЕП – політика, продиктована обставинами чи партійно-ідеологічною боротьбою».
Тема 11.	Обговорення питань теми та аналіз візуального джерела.
Тема 12.	Дискусія з теми «Політика Європейського Союзу: процес інтеграції, нові виклики та перспективи розвитку»
Тема 13.	Дискусія з теми «Індустріальне та постіндустріальне суспільство: характерні ознаки та відмінності».
Тема 14.	Дискусія з теми «Сучасні країни Азії – діалог західної і східної цивілізацій».
Тема 15.	Обговорення питань теми, виголошення есе-доповіді.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та/або завдання	Зміст
Тема 1 – 15	Опрацювання рекомендованої викладачем літератури та підготовка до дискусії та/або обговорення актуальних питань теми
Тема 1–15	Підготовка до практичних занять
Тема 1–15	Виконання інтерактивних завдань
Тема 15	Написання есе
Тема 1–7	Підготовка до контрольної роботи 1
Тема 8–15	Підготовка до контрольної роботи 2

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Для активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти викладач у процесі викладання навчальної дисципліни «Історія підприємницької діяльності» застосовує технології змішаного навчання, активних та інтерактивних навчальних технологій, серед яких: практичні заняття

проблемного характеру, мозкові атаки, презентації. При цьому викладач використовує комунікативні методи навчання.

У процесі викладання навчальної дисципліни викладач застосовує такі методи навчання:

- *словесні* (інформаційна лекція (Тема 1, 3, 4, 10–14), проблемна лекція (Тема 2, 5, 6, 8, 9), систематизуючі лекції (Тема 7, 15)).
- *наочні* (демонстрація візуального джерела (Тема 6, 11), презентації (Тема 1–15)).
- *практичні* (практична робота (Тема 3, 6, 11, 15), дискусія (Тема 1, 5, 7–10, 12–15), робота в малих групах (Тема 2, 4), есе (Тема 15)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

- для дисциплін з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формах диференційованого заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

- для дисциплін з формою семестрового контролю залік – сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: виконання інтерактивних завдань (30 балів), обговорення актуальних питань теми та участь в дискусіях (45 балів), письмова контрольна робота 1 (10 балів), письмова контрольна робота 2 (10 балів), есе (5 балів).

Семестровий контроль: залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Економіка зарубіжних країн : конспект лекцій [Електронний ресурс]: Навчальний посібник для студентів Спеціальності 051 «Економіка» /

С. В. Нараєвський, К. Ю. Редько: КПП ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові данні. – Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 104 с. Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/45841/1/EZK_NP.pdf

2. Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу : навч.-метод. посіб. до нормативної дисципліни професійної підготовки для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія. Частина I / О. М. Луговий. – Одеса : Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, 2020. – 214 с.

3. Маклюк О. М. Економічна та політична історія світу : навч. посібник / О. М. Маклюк, Л. О. Нестеренко, М. М. Бессонова, О. Р. Давлетов, О. М. Казакова і ін. – Запоріжжя, 2020. – 183 с.

4. Наумов М. С. Міжнародні економічні відносини: становлення і сучасні особливості : конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 051 – Економіка, освітня програма «Міжнародна економіка» / М. С. Наумов, Г. І. Рибак; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 97 с.

5. Соціальна та економічна історія України: від середини XVII до початку XX ст. [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Л. В. Баличева, Л. Е. Добрунова, Н. Л. Шелкунова ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 157 с. Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/24525>

6. Соціальна та економічна історія України: від 1917 до 1939 р. [Електронний ресурс] : навчальний посібник / Л. В. Баличева, Л. Е. Добрунова, В. М. Мацюцький, Н. О. Свиначенко; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Електрон. текст. дан. (473 КБ). – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 140 с. Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30023>

Додаткова

7. Баличева Л. В. Благодійність у Харкові в XIX столітті / Л. В. Баличева // Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. – № 28. – 2023. – С. 56–61. Режим доступу: <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/409>

8. Баличева Л. В. Специфіка традиційної ярмаркової торгівлі Харкова в XIX ст. / Л. В. Баличева, Н. Л. Шелкунова // Південний архів. Історичні науки. – Херсон, Видав. «Гельветика», 2022. – Вип. XXXVII. – С. 5–11. Режим доступу: <https://pahs.journal.kspu.edu/index.php/pahs/article/view/30>.

9. Вановська І. М. Жіноче підприємництво як фактор модернізації України у другій половині XIX – на початку XX століття / І. М. Вановська // Збірник

наукових праць «Історія та географія» / Харк. нац. пед. університет імені Г. С. Сковороди. – Випуск 56. – Харків, 2019. – С. 22–28.

10. Вітер І. І. Великі географічні відкриття та їх вплив на економічний розвиток країн європейської цивілізації / Ірина Ігорівна Вітер. – Наукова думка сучасності і майбутнього (25 березня – 4 квітня 2019 р.). Галузь: «Економічна історія». – С. 34–45.

11. Грубінко А. В. Європейський Союз після Brexit : продовження історії Моногр. / А. В. Грубінко, А. Ю. Мартинов. – Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. – 258 с.

12. Олійник Ю. О. Історія розвитку права на підприємницьку діяльність в сучасній Україні / Юлія Олександрівна Олійник, Ольга Володимирівна Мельникова // Збірник наукових праць «Історія та географія» / Харк. нац. пед. університет імені Г. С. Сковороди. – Випуск 58. – Харків, 2020. – С. 37–42.

13. Романюк Н. Й. Роль підприємців і підприємництва в економічній модернізації Південно-Східної України : 1861–1914 рр. / Н. Й. Романюк // *Universum Historiae et Archeologiae*. – Vol. 2(27). Issue 1. – 2019. – P. 97–108.

14. Стрішенець М. Торговельно-економічна політика гетьмана Богдана Хмельницького / Микола Стрішенець, Олена Павлова, Костянтин Павлов // *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. – № 3. – 2020. – С. 7–14.

15. Alkov V. A. Science and business: problem of Ukrainian doctor's choice in the life of the late 19th – early 20th century (the example of Y. Y. Trutovskiy) / V. A. Alkov // *Studies in History and Philosophy of Science and Technology*. – Vol. 28 № 1. – 2019. – P. 34–40.

Інформаційні ресурси

16. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця за дисципліною «Історія підприємницької діяльності». – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=9140>